

KAPITULNÍ SÍŇ VELEHRADSKÉHO KLÁŠTERA

Petr Hudec, Velehrad

Kapitulní síň cisterciáckého kláštera na Velehradě, vybudovaná v první třetině 17. století, si zaslouží mimořádnou pozornost, přestože byl tento prostor dlouhá léta pozapomenutý a užíváním degradovaný. V roce 2007 proběhlo jeho restaurování. Tento příspěvek osvětluje význam kapitulní síně, popisuje její výzdobu nejen z pohledu kunsthistorie, nýbrž také teologie a spirituality a v neposlední řadě interpretuje velehradské dějiny, nakolik je zachytila paměť tohoto prostoru.

1. Význam a funkce kapitulní síně

V životě cisterciáckých mnichů hrála kapitulní síň významnou úlohu. Denně po modlitbách tzv. primy, které probíhaly v chóru konventního kostela, se v kapitulní síni konala jejich shromáždění. V létě se zde mniši scházeli již v době od 4.15 do 4.40, v zimě od 9.35 do 9.55.¹ Kořeny této postupně se utvářející tradice lze spatřovat v pravidlech, která písemně zachytil ve své Řeholi sv. Benedikt (480–547?): „*Kdykoliv se má v klášteře rozhodnout něco důležitějšího, opat svolá celou komunitu a sdělí jí, oč se jedná. Až vyslechne mínění bratří, sám u sebe to rozváží a učiní, co uzná za vhodnější. Řekli jsme, že se k poradě mají svolat všichni, protože Bůh často zjevuje to, co je lepší, mladšímu.*“² Vzhledem k tomu, že „*řád cisterciácký jest větví obrovského stromu, svatým Benediktem vypěstovaného,*“³ přejali toto uspořádání i cisterciáci.

Řeholníci vstupovali do kapitulní síně v dlouhé řadě po jednom za sebou. Předtím, než se usadili, ukláněli se k východu⁴ a sobě navzájem, neboť teprve po vykonání ranních modliteb k tomu nastal podle cisterciácké praxe vhodný okamžik.⁵ Opat a převor zasedali při východní stěně proti vstupu a po stranách ve stupňovitých lavicích po obvodu místnosti seděli dle své hodnosti členové konventu. Po pobytu v monumentálním prostoru konventního kostela musela na řeholníky působit kapitulní síň, do níž se vtěsnali, intimním dojmem. Byla tedy dobrou platformou pro setkávání klášterní rodiny. V této souvislosti nelze přehlédnout význam ranní kapituly v oblasti prevence konfliktů či vypořádávání se s vnitřními pnutími v klášterní komunitě.

V kapitulní síni byla předčítána jedna kapitola⁶ z Řehole sv. Benedikta, přičemž text s různě dlouhými kapitolami byl rozdělen tak, aby byl přečten během roku zhruba třikrát. Opat následně svým duchovním synům slyšené vykládal a informoval mnichy též o událostech ve světě. Dále zde byly probírány důležité denní povinnosti mnichů a jejich prohřešky. Jednalo se zejména o sebeobviňování v drobnějších přestupcích - nakolik je mnich dlužen životu podle ducha Řehole. Závažnější přestoupení mohla být vyznána v soukromé - ušní zpovědi, která se v raném středověku ujala v západní církvi díky působení irských mnichů a od osmého století se stala svátostnou skutečností. Veřejné vyznání si však nadále podrželo v mnišských komunitách svůj význam. V čase sv. Bernarda bylo toto sebeobviňování zakončeno proklamací.⁷

V kapitulní síni skládali mniši do rukou opata slib čistoty, chudoby, poslušnosti a rovněž slib „*stabilitas*“ - doživotní věrnosti svému klášteru. Konala se zde významná jednání včetně volby opatů či jejich rezignace a přijímaly se zde vzácné návštěvy. Konečně zde také probíhalo rozloučení se zesnulým bratrem, než bylo jeho tělo přeneseno do kostela a následně na hřbitov (později též do krypt).⁸

Z uvedených souvislostí je patrné, že chórová modlitba probíhající v konventním kostele a dění v kapitulní síni spolu úzce souviseli. Oba prostory lze označit za sakrální, ačkoli každý z nich jiným způsobem.⁹ Jak úroveň chórové modlitby, tak také setkávání mnichů

v kapitulní síni bylo barometrem kvality vnitřního chodu konventu. Následující řádky tuto skutečnost dostatečně odrážejí.

2. Paměť prostoru

Jelikož si raně barokní kapitulní síň, již je tento příspěvek věnován především, podržela identickou lokaci i proporce se starší pozdně románskou kapitulní síní, krátce se zmíním také o ní. Lze předpokládat, že byla vzhledem ke své důležitosti a východní poloze vybudována v první etapě výstavby pozdně románského kláštera, která byla zahájena patrně v roce 1213–1215.¹⁰ Nabízí se zde tedy následující spekulativní otázka: Uvedl opat Albert (7. 11. 1228–7. 8. 1232) krále Přemysla Otakara I., olomouckého biskupa Roberta a další vzácné hosty v roce 1228 u příležitosti svěcení východní části budov¹¹ již do kapitulní síně? Vzhledem k tomu, že do zdíva východního křídla ambitu, jehož byla kapitulní síň součástí, byl před svěcením stavby přenesen hrob fundátora velehradského kláštera, moravského markraběte Vladislava Jindřicha,¹² lze předpokládat dokončení výstavby pozdně románské kapitulní síně nejspíše k datu svěcení.¹³ Výše bylo poukázáno na mimořádnou důležitost kapitulní síně pro chod konventu. Pokud bychom interpretovali svěcení kostela jako „oficiální uvedení konventu v život“, jeví se předpoklad dokončení kapitulní síně k tomuto datu rovněž jako oprávněný.

Podobu pozdně románské kapitulní síně je možné částečně rekonstruovat na základě dochovaných zbytků prezentovaných ve velehradských vykopávkách a jednak na základě analogií s obdobnými prostory. Základním údajem je takřka čtvercový charakter prostoru, z něž je třeba vycházet při úvahách nad způsobem zaklenutí. D. Líbal předpokládá zaklenutí prostoru čtyřmi křížovými žebrovými klenbami na zmizelou střední podporu.¹⁴ Zde se nabízí analogie vyšebrodské kapitulní síně, jejíž unikátní klenba spočívá rovněž na jednom sloupu. Záznamy pořízené při archeologickém průzkumu v roce 1937 se však nezmiňují o objevení základů středového pilíře či sloupu, ačkoli došlo ke snížení podlahy až na úroveň dna hrobek.

M. Pojsl předpokládá zaklenutí přece jen nepatrně obdélného prostoru gotickou klenbou se šesti obdélnými poli.¹⁵ Pro tuto možnost svědčí konstrukce klenby kapitulní síně vybudované za opata Greifenfelse na troskách staršího prostoru. Při jejím budování se mohli stavitelé vrátit k původnímu rozvržení, což by bylo nejpřirozenější. Dále je třeba zdůraznit, že řešení zaklenutí kapitulní síně na dva sloupy je v rámci české cisterciácké provincie nejobvyklejší a objevuje se také v oseckém klášteře, jehož vybudování stojí Velehradu časově nejbližší. Definitivní rozhodnutí o schématu zaklenutí komplikuje skutečnost, že se nedochovaly konzoly ani zbytky nasazení klenby.

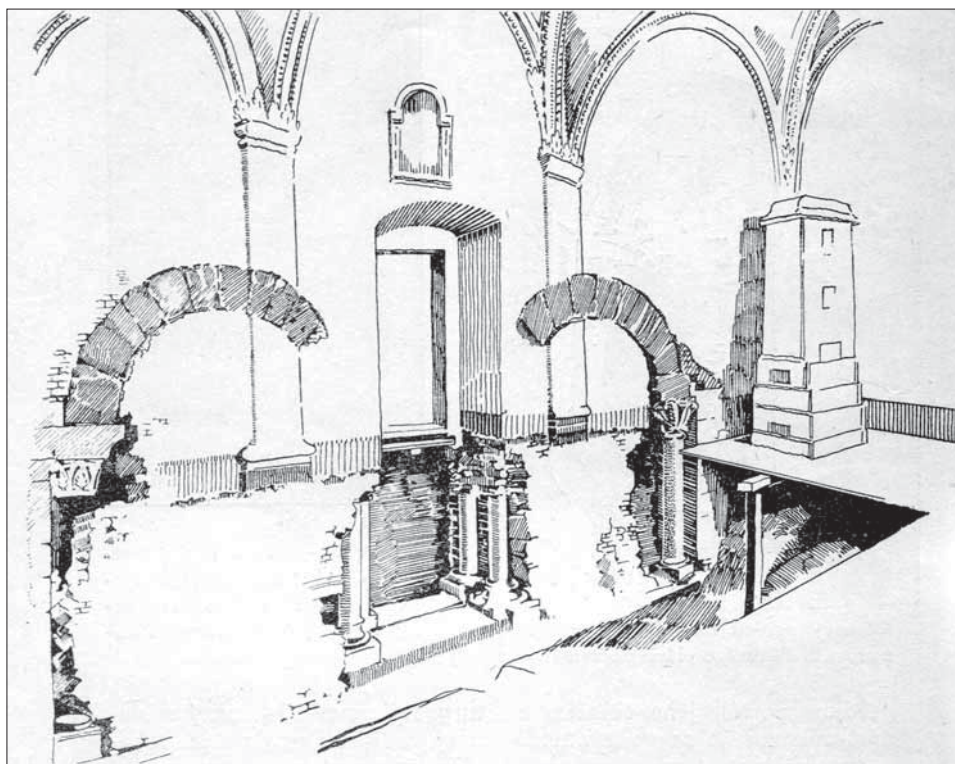
Není důvod se nedomnívat, že v kapitulní síni stál mezi sloupy kamenný oboustranný čtenářský pult tak, jak to odpovídalo vžitě cisterciácké praxi. Na základě analogií i dispozice prostoru je zde možné předpokládat osvětlení třemi okny na východě. Další prosvětlení bylo umožněno západním portálem se dvěma postranními okny, která současně zajišťovala vizuální a sluchový kontakt konvršům,¹⁶ kteří tak mohli o velkých svátcích alespoň částečně sledovat z ambitu dění v kapitulní síni. Vzhledem k tomu, že se části vstupu dochovaly, je možné jej přesněji popsat. Půlkruhovitě zaklenutý portál s okny byl vystavěn na čtyřech dvojicích nosných sloupků, které spočívaly na kamenných bázích. Patky sloupků jsou podle Líbala již gotické modelace.¹⁷ Středová část portálu byla předznamenána rovnými masivními špaletami. Výšková úroveň dlažby byla přibližně stejná jako v ambitu, takže se do kapitulní síně nesestupovalo po schodech tak, jak je tomu například v Předklášteří u Tišnova nebo v Oseku. Podlaha byla vydlážděna terakotovými dlaždicemi, jejichž zbytky se nacházejí ve velehradských vykopávkách.¹⁸ Pod podlahou byly pohřbeny významné osobnosti, patrně opati, jak o tom svědčí nálezy hrobů dokumentované dosud ve vykopávkách.¹⁹

Pozdně románská kapitulní síň byla zničena v důsledku vypálení kláštera husity v roce 1421,²⁰ přičemž vlastní zkáza znamenalo především následné chátrání objektu. Patrně zde došlo, podobně jako v konventním kostele, ke zřícení klenby v důsledku dlouhodobého

působení dešťů a mrazů. Na krásu zaniklého prostoru můžeme usuzovat například ze srovnání s kapitulní síní v Oseku.

S ohledem na historický vývoj lze předpokládat přerušení kontinuity využívání prostoru po husitské agresi až do Greifenfelsovy obnovy. Mniši si uzpůsobili pro udržovací režim chodu konventu po svém návratu z exilu bývalý opatský dům, později nazývaný Starý konvent, který ležel východně od kostela. Jeho součástí byla i opatská kaple, kterou mniši zvětšili a upravili na kostel sv. Jana.²¹ „Ona budova, kterou měl v klášteře konvent k dispozici, nebyla zřízena tak, jak kázala řehole a jak předpisovaly řádové zvyklosti,²² a chyběly jí „místnosti, nutné k tomu, aby život mnichů šel v pravých kolejích.“²³ To se společně s dalšími faktory odrazilo na poklesu úrovně řeholního života. Roku 1546 obývalo velehradský konvent pouze 9 mnichů. „Nejen že řeholní život v něm byl už v naprostém úpadku, nýbrž nebylo ani jistoty o pevnosti náboženského života.“²⁴ Toto provizorium vydrželo až do období opatování Mikuláše Kromera (1567–1572), který nechal strhnout budovy bývalého opatského domu a pustil se počátkem roku 1571 do stavby nového, avšak stále ještě provizorního konventu. Tato budova již nicméně obsahovala i kapitulní síň.²⁵ Právě zlepšení existenčních podmínek mnichů a vybudování kapitulní síně se významným způsobem podílelo na zlepšení vnitřního života konventu.

K obnovení kapitulní síně ve zpuslém konventu, který přiléhá k velkému klášternímu kostelu z jihu, došlo za opata Jana Greifenfelse (1598–1650). Bezprostředním podnětem k zahájení radikální přestavby konventních budov, jichž byla kapitulní síň součástí, byl vpád vojska sedmihradského vévody Gabriela Bethléna v roce 1623. Vojáci konvent během svého třítýdenního pobytu zcela vyplenili.²⁶ Za daných okolností musel odstoupit velehradský opat Jan Vencelius z Nešovic (1621–1628) a na jeho místo byl zvolen Greifenfels.

1. Kresba z r. 1937 dokumentující archeologický průzkum (publikovaná v knize Podzemní Velehrad – Boček, B., Velehrad 1938).

Nově nastolený opat se pustil do adaptačních prací ještě za třicetileté války v situaci, kdy se ještě zdaleka nedalo hovořit o stabilizaci hospodářství, a tak jej ve své práci Hurt charakterizuje jako „přesvědčeného optimistu.“²⁷ Podobně jako opat Mikuláš Kromer usiloval Greifenfels tímto počínáním o zlepšení životních podmínek mnichů a obnovení chodu konventu podle řádových pravidel. Vystavení nové kapitulní síně bylo výrazem a symbolem této snahy.

S budováním kapitulní síně bylo započato v roce 1629 v rámci přestavby jihovýchodního křídla konventních budov, které od jihu navazovalo na klášterní kostel. Opat nechal navézt na stávající šedesáticentimetrovou vrstvu stavební suti dalších 120 cm navážky. Podobně jako v ambitu vyzdvihl podlahu na úroveň okolního terénu a čelil tímto opatřením stoupající hladině spodní vody. Pevně stojící zdivo se stalo s ohledem na výši násypu v podstatě hlubokým základem. Využitím tohoto rámce byla zachována nejen původní poloha kapitulní síně, nýbrž i její proporce. Celá byla přestavěna pouze východní zeď, v níž byla prolomena tři okna dodávající prostoru dostatek světla. Naopak bylo upuštěno od prosvětlení prostoru dvojicí oken po stranách portálu. Desetimetrové rozpětí klenby si vyžádalo vztyčení podpěrných pilířů. Jejich přítomnost v budované síni je doložena v roce 1639. Do základů těchto sloupů bylo použito fragmentů románského zdiva. K úplnému dokončení prostoru však došlo až v roce 1640, kdy byla provedena štuková výzdoba. Potřebnou sádku na výzdobu jak kapitulní síně, tak také dalších místností kláštera dováželi poddaní na Velehrad až z dolnorakouského kláštera Heiligenkreuz v Dolním Rakousku.²⁸ Autora výzdoby neznáme. Lze si klást otázku, zda bylo na Moravě decimované válkou dostatek domácích umělců, nebo zda byli přizváni štukatéri ze zahraničí. O několik desítek let později je tato praxe dokumentována pohybem severoitalských umělců v našem kraji.

Na základě uvedených skutečností je možné označit velehradskou kapitulní síň za výjimečnou, neboť na Moravě není mnoho prostor s danou dobou vzniku. Vždyť práce severoitalských štukatérů Borsy, Gaginiho, jež pracoval v blízkém Uherském Hradišti, či Castellioho, který vytvořil štukovou výzdobu pavilonu Květné zahrady v nedaleké Kroměříži, pochází až ze sedmdesátých let 17. století a jsou svým pojetím dekoru mnohem bohatší.²⁹ Interiér kapitulní síně tedy spíše dokumentuje doznívání manýristických tendencí, než radikální nástup nového slohu. Zatímco požáry v interiéru kostela a v klášteře si vynutily opravy, které již odrážely vkus pokročilejšího baroka, kapitulní síň se tyto úpravy nedotkly. Můžeme z ní tedy usuzovat na výzdobu klášterních budov před požárem v roce 1681. Jistotu o tom můžeme nabýt díky skutečnosti, že se v jedné z místností východního křídla konventu dosud dochovalo jeden a půl pole klenby, která se pojetím dekoru zcela shoduje s výzdobou kapitulní síně.³⁰

Užívání kapitulní síně v následujících letech lze doložit na pozadí bouřlivých událostí při sesazování opata Salixe v závěru roku 1656. Tento patrně duševně nemocný opat se měl dostavit na shromáždění mnichů svolané v ranních hodinách do kapitulní síně, aby se zde zodpovídal ze svých činů. Protože však neuposlechl trojí výzvy, byl prohlášen jako neposlušný a odbojný za sesazeného.³¹

Do života velehradských mnichů nezvratně zasáhlo zrušení velehradského kláštera Josefem II. v roce 1784. Zrušovací dekret nebyl mnichům přečten v kapitulní síni, jak by to odpovídalo „protokolu“, nýbrž královská zrušovací komise nařídila opatovi, aby svolal mnichy do pohostinského pokoje, kde se ubytoval královský komisař a přisedící gubernia, baron Schwanenberg. Ačkoli se mniši mohli ještě pět měsíců od přečtení dekretu zdržovat v klášteře a vést zde společný život, naposledy se mohli sejít v kapitulní síni jakožto plnoprávní členové velehradského konventu 27. září 1784.³²

Po zrušení kláštera se stala kapitulní síň koňskou stájí.³³ „Po celá desetiletí koňský moč protékal do hrobů našich českých svatých biskupů, budovatelů našeho Velehradu, velehradských opatů.“³⁴ Veškerý mobiliář vzal za své v dražbě. Tak se dozvídáme, že v kapitulní síni stál jakýsi oltář, který byl prodán za 5 zl. 30 kr.³⁵ Tato skutečnost podtrhuje jednak sakrálnost prostoru v pojetí cisterciáků a jednak jeho degradaci následným užíváním. O smutném období

2. Kapitulní síň – stav v roce 1937 (archiv ŘKF Velehrad).

3. Kapitulní síň – současnost (prosinec rok 2007).

výmluvně svědčí defekty a nápisy vyškrábané na mramorových sloupech. Svědectví nám zanechal také kněz František Pravda, který zavítal na Velehrad v roce 1863 při miléniových oslavách příchodu Konstantina a Metoděje na Moravu a snažil se se svými druhy dostat postranním vchodem do kostela: „*Tlačili jsme se jeden přes druhého a s odkrytými hlavami blížili jsme se k místu nám přístupnému. Byla to konírna a když i jinde na koně jsme narazili, tuším na hříbata, proměnila se vroucnost naše ve veselost a čerstvě jsme si hlavy zase přikryli... Však řeklo se nám, že kde je nyní konírna, byla jednou v klášteře kaple nebo jídelna, nevím již najisto, a my k vážnější mysli se navrátili.*“⁴³⁶

Kapitulní síň byla v roce 1883 zakoupena společně s celým areálem kláštera Katolickým podporovacím spolkem arcidiecéze olomoucké od vévody de Castris.³⁷ Před miléniovými oslavami v roce 1885 v ní byly provedeny nejnnutnější opravy. Při restaurování klenby byla uplatněna barva, jak to dokumentují nálezy sytých barev – zelené na akantech a červené na klenebních žebrech.³⁸ Zde je na místě zmínit, že v letech 1880–1883 probíhalo restaurování interiéru farního kostela, přičemž štukátorské práce provedl vídeňský štukatér Vavřínek Neumann.³⁹ Je tedy pravděpodobné, že restaurování klenby kapitulní síně provedl právě on. Opravy prostoru však nebyly komplexní, a tak stájový zápach činil místnost ještě dlouho neobyvatelnou.

V roce 1890 se ujímá správy Velehradu Tovarýšstvo Ježíšovo.⁴⁰ Jezuité zřídili v roce 1916 v prostorách kláštera misijní cyrilometodějskou školu, později nazvanou Papežský misijní ústav a kolej. Potřebám tohoto gymnázia sloužila kapitulní síň jako jídelna a to, jak vzpomíná P. Josef Cukr SJ,⁴¹ až do roku 1933, kdy začíná studentům sloužit jako jídelna Salla terrena v průčelí nádvoří. Změna byla provedena v souvislosti s adaptačními pracemi, které sledovaly oddělení klášterních prostor od gymnázia, jak to vyžadovalo kanonické právo. Iniciátorem úprav byl rektor koleje P. Habeš SJ.⁴² Uspořádání místnosti odpovídalo klasickému chodu refektáře. Byly zde tři dlouhé stoly s lavicemi. V místnosti se stravovalo zhruba 70 studentů. U prostředního okna stálo čtenářské pódium s pultem a také gramofon, z něhož byla studentům při slavnostních příležitostech pouštěna hudba.

V roce 1937 byl v uprázdněné místnosti proveden výzkum podnícený objevy v chodbě u sakristie: „*Protože i prostora pod sousední bývalou kapitulní síní byla zasypaná, a protože bylo možno důvodně se domnívat, že i pod jejím vchodem budou v hloubce zbytky původního vchodu na téměř místě, bylo provedeno počátkem března zkoumání v těchto prostorách. Dne 8. března byl objeven na předpokládaném místě skutečně kamenný portál, jenž byl tvořen třemi klenutými oblouky na štíhlých dvojicích sloupů.*“⁴⁴³ Tento objev byl motivací k odtěžení zeminy v celém prostoru. Při pracích došlo k nálezům mnoha hrobů opatů a tří hrobek.⁴⁴ Dále byly odkryty základy stávajících sloupů s druhotně použitými pozdně románskými fragmenty. Vzniklý suterénní prostor začlenili jezuité do nově vznikající expozice lapidária a z tohoto důvodu byla do východní zdi proražena tři okna a vybrána podlaha až na úroveň dna hrobek. Půlmetrová vrstva zeminy byla ponechána a zpevněna pouze při severní, jižní a částečně západní stěně pro možnost lepší prezentace exponátů lapidária. Po dokončení prací byla vytvořena nová železobetonová podlaha, přičemž byl po nějaký čas ponechán průhled ze „suterénu“ do „přízemí“, zabezpečený zábradlím. Uvažovalo se dokonce o tom, že do horní kapitulní síně, která se měla stát klášterním muzeem, vyústí prohlídková trasa vykopávek. Za tímto účelem zde měly být pořízeny točité schody, jež by oba prostory spojovaly.⁴⁵ K realizaci propojení však nakonec nedošlo. Zajímavá je též zpráva, že do oken „horní“ kapitulní síně byly vsazeny barevné vitráže, jež byly dříve v Královské kapli.⁴⁶

Využití místnosti nakonec určil nástup komunistického totalitního režimu. Do uvolněných prostor kláštera po internaci jezuitů v roce 1950 bylo v roce 1952 přemístěno z pražského Břevnova Vincentinum. Sestra Berchmana z kongregace sester Božského Vykupitele⁴⁷ vzpomíná, že kapitulní síň se stala místem pro ubytování čtrnácti nejvíce mentálně postižených klientů Vincentina a měla (shodou okolností) označení číslo 14. Ústav sociální péče sice zamezil denním užíváním chátřání prostoru, na druhou stranu zde ovšem došlo k řadě necitlivých úprav (linoleum, stupačky topení, olejový nátěr stěn a kamenných prvků).

Po roce 1989 byla místnost vrácena církvi a sloužila dlouho jako skladiště. V roce 2005 – v době opravy fary – dokonce jako provizorní farní úřad. K její obnově došlo teprve v roce 2007. Restaurování provedl ak. sochař Martin Slovák.⁴⁸ Sondážní průzkum neprokázal žádné nástěnné ani nástropní malby. Nejstarší povrchovou úpravou klenby je bílý vápenný nátěr, a to na všech prvcích.⁴⁹ Restaurování proběhlo v duchu úsilí o zachování paměti daného prostoru, nikoli však ve smyslu striktního návratu na nejstarší vrstvu, nýbrž zohlednilo výtvarný názor následujících generací, který dokumentovalo sedm mladších vrstev. Zatímco plastická část klenby zůstala bílá, klenební pole získala modrošedý odstín. Podlaha prostoru byla vydlážděna stejně jako ambity jurským vápencem z Bavorska, který je nazývaný jurský mramor.

Budoucnost využívání kapitulní síně naznačily dvě přenašky o cisterciáckém řádu, které se v obnoveném prostoru uskutečnily v roce 2008. V témže roce byla kapitulní síň svědkem předávání vysvědčení prvním maturantům obnoveného Stojanova gymnázia Velehrad.

3. Popis interiéru kapitulní síně

Kapitulní síň se nachází v jihovýchodním traktu konventu v souladu s praxí, která se ustálila již v raném středověku v benediktinských kláštorech.⁵⁰

Vstoupíme-li do velehradské kapitulní síně, cítíme její vznešenou krásu a soulad. Při srovnání s prostorem baziliky s působivými freskami na nás však může působit i chudobně. Seznámíme-li se ve velehradských vykopávkách či u východního závěru baziliky s ideálem cisterciáckého stavitelství,⁵¹ zjistíme, že atmosféra prostoru mnohem více odpovídá simplicitas,⁵² charakteristickému rysu cisterciácké spirituality: „*Řekněte mi, chudí mniši, jste-li vskutku chudí, nač je v chrámu zlato?... Taková pestrost nejrůznějších tvarů láká pozornost do té míry, že je lákavější čist v mramoru než v knihách, celý den strávít prohlížením jednotlivosti než rozjímáním o božím zákonu. Proboha! Když už se nestydí za takové hlouposti, že jim aspoň není líto nákladů.*“⁵³

V koncepci prostorového řešení a částečně též v tvarosloví představuje velehradská kapitulní síň pokus o renesanční řádových uměleckých představ, ovšem v pojetí první poloviny 17. století. Přesvědčit se o tom můžeme prostřednictvím četných analogií (Osek, Předklášteří u Tišnova, Zlatá Koruna). Rovněž na často reprodukované malbě od Jeana Fouqueta (1420–kol. 1481) je zachycen svatý Bernard z Clairvaux, jak káže v kapitulní síni svým druhům, přičemž zobrazený prostor se svým členěním v podstatných rysech shoduje s velehradskou kapitulní síní.

Interiér kapitulní síně charakterizuje manýristický duch, čerpající ještě z pozdně renesanční italské architektury, která měla s barokní architekturou jen málo společného, současně ji však již předznamenávala. Toto „přechodové umění“ nebývá proto v některé literatuře označováno jako rané barokní, nýbrž jako protobarokní manýrismus.⁵⁴ Při pohledu na kapitulní síň se neubráníme pocitu, že zhmotňuje odkaz věků, kdy si každá generace podvědomě předávala vžitý kánon. Nejvíce je to patrné na sloupech a štukových motivech. „*V tomto dekoru nadčasové abstrakce tvarového uchopení elementárních sil se konstituuje a předává generační a generovaná zkušenost poznaného napříč slohovými tendencemi a kulturním spektrem světo-historie.*“⁵⁵

Kapitulní síň má téměř čtvercový půdorys (zhruba 10×10 metrů). Prostor je zaklenut dvěma valenými klenbami, které podírají dva sloupy. Ty jej přirozeně dělí na dva sektory, přičemž část při dveřích je citelně menší než prostor blíže oknům. Cisterciáci právě v tomto řešení spatřovali krásu: „*Sacellum certe capitulare primam habet magnificentiam in duabus columnis., e Pernstenio marmore, fabricam detinentibus.*“⁵⁶ Mramorové sloupy charakterizuje toskánská profilace s entazí bez kanelace. Vyrůstají z profilovaných patek. Jednoduché hlavice jsou kryty abakem. Zatímco krycí deska je u obou sloupů čtvercová, plintus je druhotně zaoblen. Vzhledem k tomu, že plinty nebyly opracovány dokonale, můžeme si této úpravy snadno všimnout. K zásahu došlo jistě ve snaze o nápravu škod vzniklých užíváním prostoru jako stáje. Jak patky, tak také abaky jsou z tmavého mramoru. Těla sloupů

4. M. Slovák při restaurování klenby – rok 2007.

byly dříve vsazeny svícny. Rovněž ve vrcholu klenby je dosud hák, na němž byl zavěšen lustr. Prostor mezi dvěma sloupy byl tedy intenzivně osvětlován, v čemž můžeme spatřovat důkaz pro předpokládanou existenci a polohu pulpitu.

Na výzdobu a upořádání prostoru lze nahlížet nejen z pohledu kunsthistorického, nýbrž také zorným úhlem teologie a spirituality. Vzhledem k tomu, že právě sloupy sítě jsou pro tyto úvahy určující, učiním nyní pokus o symbolický výklad. Současně předesílám, že je zde značný prostor plurality, z čehož také pramení nutná neúplnost a subjektivita takového pokusu.

Ačkoli počet sloupů v kapitulní síni není dogmatem,⁵⁹ jedná se přeci jen o nejcharakterističtější řešení, z čehož plyne i možnost obecnějších závěrů. S ohledem na strážlivou výzdobu sloupů si můžeme uvědomovat jejich archetypální symboliku spojení nebe a země. Nesou-li klenbu, jasně zde zaznívá biblické poselství konečného soudu zosobněné v postavě Samsona či Joba: „*Zemí pohne z místa, až se její sloupy chvějí.*“⁶⁰ Počet sloupů v kapitulní síni může připomenout bronzové sloupy Jakín a Bóaz, které stály v předsáli prvního židovského (Šalamounova) chrámu.⁶¹ Dále je možné spatřovat ve dvojici sloupů poukaz na dvě nejdůležitější přikázání lásky k Bohu a bližnímu, na kterých spočívá celý zákon a proroci.⁶² Uvážíme-li skutečnost, že u předpokládaného pulpitu mezi sloupy stál předčítatel – člověk, byla zde symbolicky zastoupena sv. Trojice. Ve sloupech Bůh Otec a Duch svatý, v člověku pak Syn (zjevený Logos), který přijal lidství. Druhou Božskou osobu – Syna, lze symbolicky identifikovat též se samotným pulpitem, jak tomu bývá u ambony, z níž je hlášáno Boží slovo. Vždyť Řehole Benediktova předčítaná od pulpitu odvozuje svoji autoritu od Písma. Zvláštním způsobem byl pro mnichy Kristus přítomen v kapitulní síni také v osobě opata. „*Víra v něm totiž vidí Kristova náměstka v klášteře.*“⁶³ Navraťme se však od teologie k věcnému popisu.

Ze sloupů se do prostoru rozevívá klenba. Hřebínky klenby a pasů jsou zdobeny štukovou krajkou s motivy perlovce a vejcovce. Ve štukové výzdobě tedy ještě doznívá manýrismus. Na stěnách vychází klenba ze štukových pilastrů s toskánskou hlavicí, přičemž „iniciálu“ řádků štukového zdobení tvoří vždy akantový motiv. Styčné body výšečí jsou ve dvou středových polích překryty štukovou paprščitou rozetou, zatímco čtyři krajní pole jsou

jsou ze světlého pernstýnského mramoru, přičemž identickým materiálem je vydlážděna rovněž hlavní a příčná loď kostela. Na těle sloupů si můžeme povšimnout mnoha škrábanců od řetězů, jimiž byli připoutáni koně, a nápisů (např. „Vodica 1876,“ „1814,“ „1827“). Ikonograficky nejpozoruhodnější je však antikizující, mytologická rytina okřídleného koně s jezdcem na levém sloupu. „*S jistou dávkou představivosti se dá vysledovat v ruce jezdce nejen uzda koně, ale také pohár a džbán upevněný za pasem postavy ve výmluvném gestu její rozjařilosti.*“⁵⁷ Nebýt spolehlivého určení stáří sloupů, respektive materiálu,⁵⁸ otvíral by se zde prostor pro spekulace o jejich druhotném použití a vztahu této postavy ke kultu boha Dionýsa (Bakcha). Vzhledem k tomu, že se jeho „kult“ skrývá v inkulturované podobě v lidové tradici dosud, lze říci, že opojné účinky „boha vinné révy“ zde oslavoval jeden z dragounů. Směrem ke středu místnosti jsou ve sloupech zatmeleny otvory, do nichž

5. Detail štukové výzdoby.

6. Hlavice jednoho z románských oblouků.

7. Sv. Bernard káže mnichům v kapitulní síni v Clairvaux – Malba od Jeana Fouqueta (1420–kol. 1481)
Publikováno in: KORUNA, Bernard: Cisterciáci. Horní Dvořiště 1948.

korunována rozetami s vegetabilními motivy. Pole klenby jsou bledě modrá s valérovými a texturními odstíny a dávají tak kapitulní síni až kosmologický rozměr.⁶⁴ Tuto modelaci prosadil restaurátor M. Slovák s ohledem na to, že uniformní monochromní nátěr by byl sice technicky uspokojivý, ale navozoval by impresi prázdna. Použití barvy dokumentované teprve v mladších vrstvách v jistém smyslu odporuje původní cisterciácké ideji, nicméně je legitimizováno fyzickou existencí zhmotněného díla v čase, „kde se také barva stává jeho existenciální charakteristikou.“⁶⁵

Přirozené osvětlení kapitulní síně zajišťují tři okna. Funkčnost a symbolika se zde pojí v jedno. V situaci, kdy denní světlo přicházející z oken bylo pro užívání prostoru velmi důležité, mniši jasně vnímali, že vše dostává obrisy a smysl působením světla. To pak bylo od nepaměti atributem Boha: „*Tři okna osvěcují člověka!... Tři dávají světu světlo a řídí běh hvězd, totiž Otec, Syn a Duch svatý.*“⁶⁶ V době konání kapituly v ranních hodinách sem tedy pronikalo dostatek světla.

Vstup do kapitulní síně tvoří kamenné ostění s ušima a kapkami, které je typické pro ranné baroko. Po stranách jsou ve zdivu obnaženy oblouky arkád z tesaných pískovcových kvádrů,⁶⁷ jež jsou pozůstatky pozdně románského trojdílného portálu. Na místě středního oblouku je nyní vyzděn současný vchod. Na jednom z kamenů je dobře patrná kamenická značka elipsovitého tvaru. V tabulce kamenických značek publikované ve sborníku Cisterciáci na Moravě, je značka zaznamenána pod číslem 166. Jedná se přitom o nejpočetněji zjištěnou značku (celkem 29×).⁶⁸ V drobných tvarových nuancích se s ní setkáme například na hlavní apsidě baziliky, na ostění vchodu do armária, na oblouku jedné z arkád analyticky odkryté v sakristii, ale také na pravém nároží románského průčelí. Těsně nad podlahou jsou

odkryty rovněž hlavice sloupů košíkového typu zdobené zjednodušenými palmety s úponky. Charakteristický palmety dekorační, s nímž se setkáme na řadě architektonických článků velehradského lapidária, se vyvinul okolo poloviny 10. století v kulturní oblasti Cařihradu. Na přelomu tisíciletí si našly tyto motivy cestu na dvůr Otonů. Odtud se díky činnosti stavebních hutí šířily Evropou. Můžeme zde tedy opět hovořit o transformovaném dědictví antiky a byzantského umění.

Součástí rehabilitace prostoru bylo pověšení dvou obrazů, jimiž disponuje Římskokatolická farnost Velehrad. Na levé straně západní stěny kapitulní síně byl instalován portrét velehradského opata Jana VI. Škardonida.⁶⁹ Obraz vytvořil patrně jezuitský malíř Ignác Raab.⁷⁰ Opat je na plátně vyobrazen z pravého profilu, oděn do černého šatu s křížem na prsou, s bílými manžetami a límcem. Na hlavě má černou kulatou čepičku. Kolem je iluzivní oválný rám, částečně zahalený šedofialovou drapérií s nápisem: REVERENDISS(imus) DOM(inus) IOANNES VI COGNOM(ine) SKARDONIDIS ABBAS WELEHRADENSIS. XL. Pod portrétem je nápis: ANNO 1605 IN HUNGARIA, HAERETICORU, ET TURCARU GRASSANTE, PRAESERTIM IN PERSONAS DEO SACRATAS PERSECUTIONE, V(enerabilis) P(ater) LUDOVICUS DE ANGELIS, CU(m) F(ratre) CLER(ico) MICHAELE A SZILÁGY SOMLYO. EX ALMA NOSTRA PROVINCIA SALVATORIANA, CONFUGIT WELLEHRADIU(m), ET AB HOC RRmO (reverendissimo) D(omino) ABBATE BENIGNO SUSCEPTI ANIMO, SINGULARI A RELIGIOSIS WELLEHRADENSIBUS FOVEBANTUR CHARITATIS AFFECTU. TANDEM SUPRA FATO A(nno) 1605. 19. MARTY, A Dom(ino) (P.T.) IOANNE PUREK, HRADISTII PRIMATE, CAETERISQUE, TUNC TEMPORIS VIX DUODECIM CIVIBUS CATHOLICIS WELLEHRADIO HRADISTIUM DEDUCTI, ATQUE AD CAPIENDAM, A 63 ANIS DESERTI HUIJUS SERAPHICI, ANNUNTIATAE B(eatae) V(irginis) M(ariae) DEDICATI HRADISTIENSIS CONVENTUS, POSSESSIONEM. CUM ALIQUIBUS SZAKOLCZA, ET GALGOCZIO EXTURBATUS PATRIB(us) INDUCTI FUERUNT.

8. Kapitulní síň kláštera Zlatá Koruna.

9. Portrét opata Jana VI. Škardonida.

Volný překlad latinského textu (podle P. Josefa Cukra, SJ):

„Nejdůstojnější pán Jan VI. přijmením Škardonidis, opat velehradský čtyřicátý.

R. 1605 heretici a Turci kruté pronásledovali především osoby Bohu zasvěčené. V. P. Ludovicus de Angelis s bratrem klerikem Michaelem ze Skalice utekli z naší slavné (domácí) salvatoriánské provincie na Velehrad a byli dobrotivě přijati tímto naším nejdůstojnějším panem opatem a těšili se obzvláštní náklonnosti u velehradských řeholníků. Posléze výše řečeného roku 1605, 19. března, byli uvedeni Janem Purkem, hradištským primátorem a ostatními katolickými měšťany, jichž bylo tehdy sotva dvanáct, z Velehradu do Hradiště, převzali tento hradištský serafínský konvent zasvěcený Zvěstování Panně Marii, opuštěný po 63 let. Byli uvedeni s několika otci vypuzenými ze Skalice a Holíče.“⁷¹

Na pravé straně západní zdi kapitulní síně byl pověšen barokní obraz Panny Marie s Jezulátkem. Jedná se o devoční kopii piaristického palladia z kostela sv. Pantaleona z konce 17. století. Na Velehradě se plátno ocitlo v období komunismu při rušení klášterů a následném svozu pláten do určených skladišť.⁷² Přestože se jedná o dílenskou práci, zobrazení nepostrádá půvab a něhu. Panna Maria oděná v červeném šatu, který je překryt modrým pláštěm, má na hlavě korunu. V náručí drží Ježíška, který se k ní tiskne. Spodní část obrazu vyplňuje text rozdělený do dvou sloupců piaristickým erbem situovaným ve středu. V levém sloupci je napsáno: VERRA EFFIGIES MATRIS EXPOSITA IN ECCLIA CLERIC: REGVLAR: SS. NOMINIS. V pravém sloupci: BEATISS VIRGINIS DEI PANTALEONIS ROMA SCHOL: PIARSVBTITVIS. Nápis lze přeložit takto: *Pravá podoba matky vystavené v kostele řeholníků nejsvětějšího jména blahoslavené Panny Boží sv. Pantaleona v Římě spravovaného piaristy.* Na svitku, který těsně obtáčí piaristický znak, je ještě drobnými písmeny napsáno: ET NOMEN VIRGINIS MARIA – a jméno Panny Marie.

Ačkoli obraz nemá k velehradskému klášteru přímou vazbu, přece lze jeho instalaci v kapitulní síni na kulturně duchovní úrovni legitimizovat. Pro spiritualitu cisterciáků je totiž určující úcta ke vtělení Slova (Kristu) a k Panně Marii.

Kapitulní síň zaniklého velehradského cisterciáckého kláštera, v níž doznívají manýristické tendence a hlásí se ke slovu nový sloh, je s ohledem na dobu svého vzniku mimořádným prostorem a zaslouží si zvýšenou pozornost odborné i nejšířší veřejnosti.

Poznámky:

- 1 Ch a r v á t o v á, K.: *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142–1420*. Svazek I. Praha 1998, s. 26.
- 2 *Regula Benedicti – Řehole sv. Benedikta*. Přibírání bratří na poradu 3, 1–2, Praha 1998, s. 6.
- 3 K o r e c, T.: *Život svatého Bernarda, otce a učitele církevního, druhého zakladatele řádu cisterciáckého*. Brno 1891, s. 5.
- 4 Modlitba k východu se v církvi datuje od nestarších dob a vždy byla pokládána za podstatnou součást křesťanské liturgie. Nejedná se tedy o žádný kult slunce. Kristus je chápán jako světlo dějin, „jež v Betlémě vystoupilo ze svatební komnaty panenské Matky a nyní osvětluje celý svět.“ R a t z i n g e r, J.: *Duch liturgie*. Brno 2006, s. 60. Srov. též Bible, žalm 19,6.
- 5 K a m e n í k, M.: *Burgundsko/kraj mnichů*. Jihlava 2002, s. 220.
- 6 Odtud pochází název shromáždění i prostoru, kde se setkání odehrávalo.
- 7 L e r o u x – D h u y s Jean Francois: *Cistercian abbeys*. Köln 1998, s. 64.
- 8 Dle sdělení převora cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě P. Justina Berky OCist, se současná praxe od staleté tradice v podstatě neodchyluje: „*Ráno se čte zpravidla odstavec z Řehole sv. Benedikta, následuje výklad představeného k tomuto tématu. Potom je vzájemná výměna informací ohledně konkrétních potřeb mnichů, dále představený čas od času komentuje různé události v církvi i ve společnosti - nemáme televizi a noviny neodebíráme. Nakonec tzv. ranní kapituly je rozdělena práce. Večer před kompletářem se čte něco z církevních Otců, nebo jiných duch. autorů, někdy i Carta caritatis.*“
- 9 U staveb budovaných cisterciáky se v prvních stoletích existence řádu stírá rozdíl mezi sakrálními a profánními objekty, takže například i hospodářská stavení působí dojmem „místa modlitby“.

- Přesto i zde lze hovořit o ideové a funkční hierarchii jednotlivých částí kláštera.
- 10 P o j s l, M.: *Cisterciácký klášter a počátky obce*. In: Velehrad – dějiny obce. Velehrad 2006, s. 61.
 - 11 *Augustini olomucensis Episcoporum olomucensis Series, Franciscus Xav.* Richter, pag. 61. In Sborník Velehradský, č. 9, Velehrad 1938, s. 256.
 - 12 Zakladatel kláštera, moravský markrabě Vladislav Jindřich, zemřel ve Znojmě 12. srpna 1222 a podle soudobých pramenů byl pochován na Velehradě v rozestavěném kostele. To bylo možné vzhledem ke striktním cisterciáckým pravidlům jen do okamžiku konsekrace kostela. Tělesné pozůstatky markraběte byly tedy před vysvěcením kostela přeneseny mimo vlastní sakrální prostor. P o j s l, M.: *Cisterciácký klášter a počátky obce*, o. c., s. 63–64.
 - 13 M. Dohnalová, která klade zahájení výstavby konventu již do roku 1210, předpokládá nejzazší datum dokončení kapitulní síně v roce 1224 s ohledem na předpokládaný pohřeb pražského biskupa Ondřeje v tomto roce. Ačkoli tato teorie není již dnes zastávána (srov. pozn. 34), přesto lze s M. Dohnalovou souhlasit, že: „*k roku 1228 mohlo být...postaveno mnohem více, než se doposud předpokládalo.*“ D o h n a l o v á, M.: *K problematice velehradských románských portálů a kamenických značek*. In: Vlastivědný věstník moravský, roč. XXXIV., 1982, Brno 1983, s. 55–56. D. Líbal předpokládá dokončení výstavby prostoru již kolem roku 1220. L í b a l, D.: *Velehrad – Architektura*. In: Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku. Praha 1994, s. 111.
 - 14 L í b a l, D.: *Velehrad – Architektura*, s. 111.
 - 15 P o j s l, M.: *Příchod cisterciáků na Moravu a počátek velehradského kláštera*. In: Cisterciáci na Moravě, Olomouc 2006, s. 34.
 - 16 Konvršové (z latinského conversus = obrácený – v této souvislosti k řeholnímu životu) byli laičtí bratři, jejichž úkolem byla především práce na klášterních statcích, a měli tudíž méně povinností vzhledem k chórové modlitbě.
 - 17 L í b a l, D.: *Velehrad – Architektura*, s. 111.
 - 18 Viz P o j s l, M.: *Raně středověká mozaiková dlažba na Velehradě*. In: Cisterciáci na Moravě. Olomouc 2006, s. 253.
 - 19 Více na toto téma viz Sborník velehradský č. 9, Velehrad 1938, s. 45–49 a P o j s l, M.: *Velehrad – Stavební památky bývalého cisterciáckého kláštera*. Brno 1990, s. 115–116.
 - 20 H u r t, R.: *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě I*. Olomouc 1934, s. 99.
 - 21 P o j s l, M.: *Stavební památky bývalého cisterciáckého kláštera*, s. 80.
 - 22 H u r t, R.: *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě I*, s. 147.
 - 23 Tamtéž, s. 147.
 - 24 Tamtéž, s. 173.
 - 25 Srov. P o j s l, M.: *Cisterciácký klášter a počátky obce*, s. 72.
 - 26 H u r t, R.: *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě I*, s. 248. K tomu je třeba ještě přičíst dvoji plenění Valachů v letech 1621 a 1626.
 - 27 Tamtéž, s. 255.
 - 28 Tamtéž, s. 279–280.
 - 29 K r s e k, I., K u d ě l k a, Z., S t e h l í k, M., V á l k a, J.: *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996, s. 79.
 - 30 Zmíněný prostor se nachází jižně od kapitulní síně, od níž je oddělena jednou místností. V období po požáru v roce 1681 došlo v této části konventu k řadě přestaveb.
 - 31 H u r t, R.: *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě II*. Olomouc 1938, s. 54.
 - 32 Srov. Tamtéž, s. 316.
 - 33 Obdobný osud potkal i kapitulní síň kláštera Porta coeli v Předklášteří u Tišnova. Po sekularizaci se stala součástí tkalcovny, barvírny, výroby mýdla a cukrovaru. Pálily se v ní kosti, jejichž sazemi se čistil cukr. Údajně sloužila též načas jako stáj pro voly. V á c h a, Z.: *Kapitulní síň kláštera Porta coeli*. In: Sborník Muzea Brněnska 2003, s. 106.
 - 34 C i n e k, F.: *Basilika velehradská po obnově 1935–1938*. Brno 1939, s. 17. Oním světcem je zde myšlen biskup Ondřej, o jehož uložení na Velehradě se spekulovalo v souvislosti s nálezem kostry bez hlavy. Novější práce tuto hypotézu vyvracejí. Srov. P o j s l, M.: *Středověké sepulkrální památky bývalého cisterciáckého kláštera na Velehradě*. In: Cisterciáci na Moravě. Olomouc 2006, s. 299.
 - 35 C i n e k, F.: *Velehrad víry*. Olomouc 1934, s. 56.

- 36 Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje pod ochranou bl. Panny Marie. Olomouc 1947, roč. XXXIV., č. 7–8, s. 253.
- 37 V y k y d a l, J.: Sborník Velehradský, roč. IV., Brno 1885, s. 127.
- 38 S l o v á k, M.: *Kapitulní síň – restaurátorská zpráva*. L. P. 2007. Archiv ŘKF Velehrad, s. 8.
- 39 V y c h o d í l, J.: *Popis obnovené svatyně velehradské*. II. vydání. Uherské Hradiště 1882, s. 9.
- 40 B r á z d í l, F.: *Jezuité na Velehradě*. Svitavy 2005, s. 45.
- 41 P. Josef Cukr SJ se narodil v roce 1917 v Boršicích u Buchlovic. Na jezuitském řádovém gymnáziu studoval v letech 1928–1935. V letech 1941 – 1942 zde dělal prefekta. Znovu se na Velehrad vrátil v roce 2001 a byl ustanoven duchovním ve Vincentinu.
- 42 C i n e k, F.: *Velehrad víry*, s. 630.
- 43 Velehradské zprávy, roč. XVIII., červen 1937, č. 3–4, s. 15.
- 44 Viz pozn. č. 19.
- 45 Velehradské zprávy, červen 1937, č. 3–4, s. 26.
- 46 B o č e k, B.: *Podzemní Velehrad*, s. 41. Opět je zde otázka, zda k této úpravě skutečně došlo, nebo zůstalo stejně jako u zmíněného propojení kapitulních síní pouze u přání. Obojí však Boček popisuje jako uskutečněnou realizaci.
- 47 Do roku 1958 se o klienty staraly společně s civilním personálem sestry řádu sv. Karla Boromejského. Ty byly vystřídány sestrami z Kongregace Božského Vykupitele. M a r e č k o v á, M.: *Ústav sociální péče pro dospělé – Vincentinum*. In: Velehrad – dějiny obce. Velehrad 2006, s. 188.
- 48 Martin Slovák, nar. 1972 v Kyjově, v letech 1986 – 1990 studia SUPŠ obor kamenosochařství v Uh. Hradišti, poté AVU Praha ateliér figurálního sochařství u prof. Karla Nepraše a následně tříleté studium v ateliéru restaurování výtvarných děl u doc. Petra Siegla. Práce: spoluúčast na restaurování refektáře františkánů v Uh. Hradišti, oltáře v dominikánském kostele v Uherském Brodě, restaurování sbírkových předmětů Národní galerie Praha.
- 49 Srov. Č í h a l í k, M.: *Průzkum a záměr obnovy kapitulní síně a části ambitu bývalého kláštera na Velehradě*. Archiv ŘKF Velehrad.
- 50 Toto uspořádání nemá nicméně absolutní platnost. Jsou známé i jiné případy rozvržení kláštera ať už z klimatických nebo urbanistických důvodů.
- 51 Dějiny cisterciáckého řádu provázelo postupné otupování ostří řádových pravidel. Na Velehrad přicházejí cisterciáci již zasažení tímto procesem, takže například na jedné z hlavic konzoly pocházející z ambitu, která je nyní prezentována v expozici lapidária, se objevují okřídlené zvířecí bytosti pojídající hrozny, ačkoli právě proti takovým prvkům v klášterech sv. Bernard vystupoval. Přesto se pozdně románská architektura velehradského konventu v podstatných rysech ideálu cisterciáckého stavitelství nevdálila.
- 52 Jednoduchost, prostota.
- 53 B e r n a r d z C l a i r v a u x: *Malby, sochy, zlato a stříbro v klášterech*. In: Skutky opata Sugera, Praha 2003, s. 128 a 130.
- 54 Srov. K r s e k, I., K u d ě l k a, Z., S t e h l í k, M., V á l k a, J.: *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*, s. 44.
- 55 S l o v á k, M.: *Kapitulní síň – restaurátorská zpráva*, s. 2.
- 56 „Největší okrasou kapitulní síně jsou jistě dva sloupy z pernětejského mramoru, které podpírají stavbu.“ Hurt, R.: *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě II.*, s. 136.
- 57 S l o v á k, M.: *Kapitulní síň – restaurátorská zpráva*, s. 10.
- 58 Srov. H u r t, R.: *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě II.*, s. 136.
- 59 V klášteře Heiligenkreuz jsou například sloupy čtyři, ve Zwettlu a vyšším Brodě nese klenbu jeden sloup.
- 60 *Bible Job*, 9,6.
- 61 Srov. *Bible* 1 Kr. 7, 5–22.
- 62 *Bible* Mt, 22, 34–40.
- 63 Řehole Benediktova, Opat 2, 2, s. 15. Vlastním opatem kláštera je v tomto pojetí sám Kristus.
- 64 Kosmologie byla patrně také jednotlivým ikonografickým programem vyšebrodské kapitulní síně. Ch a r v á t o v á K.: *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142–1420*. II. díl. Praha 2002, s. 54.
- 65 S l o v á k, M.: *Kapitulní síň – restaurátorská zpráva*, s. 7.

- 66 J a k u b d e V o r a g i n e: *Legenda aurea*. Sv. Barbora. Praha 1998, s. 202. Na téma světa viz též pozn. č. 4.
- 67 Jedná se o buchlovský pískovec, jehož červené zbarvení bylo způsobeno v důsledku vysokých teplot při požáru klášterních objektů tzv. přezahem jílového pojiva v kameni. S l o v á k, M.: *Kapitulní síň – restaurátorská zpráva*, s. 7., s. 11.
- 68 P o j s l, M.: *Příspěvek k problematice stavebních hutí ve 13. století na Moravě*. In: Cisterciáci na Moravě. Olomouc 2006, s. 269.
- 69 Jan Škardonis byl jednomyslně zvolen opatem velehradského kláštera po smrti svého předchůdce Ekarda v roce 1595. H u r t, R.: *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě I.*, s. 211.
- 70 Raabovi přisoudila obraz M. C h a l o u p k o v á. Srov. *Evidenční list movité kulturní památky*, poř. č. 196 189. Portrétní tvorba u Raaba ovšem není obvyklá.
- 71 Zaměření práce neumožňuje více se této problematice věnovat. Viz *Uherské Hradiště – dějiny města* (kolektiv autorů). Brno 1981, str. 164.
- 72 V této souvislosti je na místě podotknout, že nejbližší Velehradu působili piaristé ve Strážnici a v Kroměříži.

Mgr. Petr Hudec (n. 1979), absolvent Cyrilometodějské teologické fakulty UP Olomouc, nyní pracuje jako pastorační asistent na Velehradě.

Capitulary Hall of the Velehrad Monastery

Abstract

The capitular hall of the former Grey Monk monastery in Velehrad was build between 1629–1640 by the Abbot Jan Greifenfels of Pilsenburk in the context of renovation of the convent buildings that have been left in ruins since the Husite attack in 1421. The ruins had become foundations for the newly built objects, as the Abbot had had the terrain level raised by layering large quantities of soil over them.

Bearing in mind the time of its construction, the spatial dimensions of the capitulary hall can be considered exceptional. Construction activities were restricted in Moravia during the Thirty Years' War and the appearance of the buildings that had been built was often modified by later reconstructions.

While the fires in the Velehrad convent enforced reconstruction that already reflected the taste of advanced Baroque, the capitulary hall was not affected by those modifications. Therefore, we can extrapolate from it the look of monasterial structures before the fire in 1681.

In its conception of spatial solution and partially its form language as well, the Velehrad capitulary hall represents an attempt at the renaissance of the monasterial order's artistic imagery, albeit in the understanding of the first half of the 17th century. While the entrance part pledges open allegiance to the coming Baroque style, the stucco decorations show repercussions of Mannerist tendencies.

After the abolishment of the Grey Monk monastery in 1784, the capitular hall had been converted into a horse stable. The beginnings of the structure's rehabilitation align with the period of Millennium anniversary celebrations of the death of St. Method in 1885. The capitular hall was purchased along with the other buildings of the monastery by the Catholic Support Union of Duke de Castris. In the years between 1916–1933, the capitular hall served as a dining room to the students of the Papal Missionary Institute established by the Jesuits who undertook the management of Velehrad in 1890. In 1952–1990, it served as an accommodation venue for the clients of Vincentinum (Institute of Social Care). Presently, the capitulary hall is in the care of the Roman-Catholic Parish Velehrad, which had initiated its restoration in 2007.

Kapitelsaal im Kloster Velehrad

Zusammenfassung

Den Kapitelsaal des ehemaligen Zisterzienserklosters in Velehrad ließ der Abt Jan Greifenfels von Pilsen- burg in den Jahren 1629–1640 im Rahmen des Umbaus von Konventgebäuden erbauen. Seit dem Einfall der Hussiten 1421 lagen die Konventgebäude in Trümmern, die zum Fundament für neu entstehende Objekte wurden, indem der Abt das Gelände durch Aufschüttungen in mehreren Schichten erhöhen ließ.

Hinsichtlich seiner Entstehungszeit ist der Kapitelsaal als außerordentlich zu bezeichnen. In Mähren war die Bautätigkeit zur Zeit des dreißigjährigen Krieges deutlich begrenzt und die Bauform der damals gebauten Häuser wurde oft durch spätere Umbauten geändert.

Während einige durch Brände im Klosterkonvent von Velehrad erzwungene Reparaturen bereits den Geschmack der spätern Phase des Barock widerspiegeln, betrafen diese Änderungen den Kapitelsaal nicht. Daraus ist auf eine Ausschmückung von Klostergebäuden vor dem Brand 1681 zu schließen.

In der Konzeption der Raumlösung und zum Teil auch in der Formgestaltung stellt der Kapitelsaal von Velehrad einen Versuch um Renaissance der künstlerischen Ordensvorstellungen dar, jedoch in der Auffassung der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts. Während das Gewände im Eintrittsraum sich bereits offen zum auftretenden Barockstil bekannte, klangen in den Stuckverzierungen manieristische Tendenzen ab.

Nach der Aufhebung des Zisterzienserklosters Velehrad 1784 wurde der Kapitelsaal zum Pferdestall. Mit der Wiederherstellung des Raums wurde 1885 anlässlich der Millennium-Feierlichkeiten zum Todestag des Heiligen Methodius begonnen. Der Kapitelsaal samt anderen Klostergebäuden wurde 1883 vom Katholischen Unterstützungsverein des Herzogs de Castris angekauft. Im Zeitraum zwischen 1916–1933 diente der Raum als Speisesaal für Studenten der von den Jesuiten errichteten Päpstlichen Missionsanstalt. Die Jesuiten übernahmen die Verwaltung des Klosters Velehrad im Jahre 1890. In den Jahren 1952–1990 wurde der Kapitelsaal zum Unterkunftsraum für Klienten der Anstalt für Sozialpflege Vincentinum. Zur Zeit steht der Kapitelsaal unter Obhut der Römisch-Katholischen Pfarrei Velehrad, die dessen Restaurierung 2007 initiiert hat.